

Woordenlijst 3vwo

Hoofdstuk 1

Woord	Betekenis
vervolging	onderdrukking en bedreiging
inheemsen	oorspronkelijke bewoners; mensen die van oudsher in een land wonen
noest	ijverig; ingespannen
onderklasse	groep burgers (klasse) die het in de samenleving niet redt
eerwraak	moord gepleegd vanwege het geschonden fatsoen van de familie
vertekend	onjuist weergegeven; (een) vervormd (beeld gegeven)
etnisch	naar ras en afkomst ingedeeld
stereotiep	geijkt; volgens een vast, versteend beeld
marge	(fig.) zijlijn; rand van de samenleving
autochtonen	uit het land zelf afkomstige bewoners; niet-migranten
integreren	een goede plek vinden in een nieuwe samenleving; samengaan; ontwikkelen naar een eenheid
populistisch	gericht op het gewone volk; wat de massa aanspreekt
onderbuikgevoelens	primitieve, niet-rationele sentimenten
assimileren	de nieuwe, dominante cultuur omhelzen en de eigen cultuur achter zich laten
dominant	overheersend
afzweren	zich voornemen om met iets op te houden
zich voegen naar	zich aanpassen aan
welbevinden	gevoel van tevredenheid; gezondheid en welzijn
diffuus	vaag; onduidelijk; ongelijksoortig
manco	tekortkoming; gebrek
benaderen	in contact proberen te komen met; dichterbij komen
robuust	stevig gebouwd; sterk; solide
verloochenen	ontkennen dat iets bestaat of dat je iemand kent
sanctie	strafmaatregel
contraproductief	wat een resultaat heeft dat tegengesteld is aan de bedoelingen of de opzet; averechts; nadelig voor de productie

Uitdrukkingen

de vlam slaat in de pan – een sluimerend conflict komt tot een uitbarsting

de vloer aanvegen met – zeer veel kritiek hebben op

uit de bus komen – blijken; als eindresultaat hebben

met open armen ontvangen – zeer gastvrij zijn

aan de zijlijn staan – niet meedoen; niet in staat om deel te nemen

goed in je vel zitten – je goed voelen en positief zijn

een balans vinden – een situatie creëren waarbij er een goed evenwicht is tussen zaken die niet gemakkelijk te verenigen zijn

het tij tegen hebben – niet veel kans van slagen hebben (doordat bijvoorbeeld de tijdgeest tegenwerkt)

zich achter de oren krabben – zich iets afvragen; gaan twifelen

Hoofdstuk 2

Woord	Betekenis
-------	-----------

Apocalyps	ondergang van de wereld; einde der tijden; totale ineenstorting
onheilsprofeet	iemand die een zeer sombere toekomst voorspelt
evident	zeer duidelijk; overduidelijk
teloorgang	verdwijning; vernietiging; ondergang
beteugelen	in toom houden; bedwingen; zorgen dat het minder wordt
consumptie	het verbruik van goederen (met name eten en drinken)
alom	overal
in het teken staan (van)	beheerst worden door
ontremmend	de remmen loslatend; met steeds minder belemmeringen of beperkingen
schaars	zeldzaam; weinig beschikbaar
verkwisting	verspilling
bewerkstelligen	veroorzaken; zorgen dat iets gebeurt
passant	wie er voorbij komt; voorbijganger
preventie	maatregel om iets ernstigs te voorkomen
alarmerend	wat je wakker moet schudden; onrustbarend
geografisch	wat de plaats en ligging betreft; aardrijkskundig
kampen met	problemen hebben met; te maken hebben met
morbide	ziekelijk
betutteling	het aan iemand min of meer opleggen of voorschrijven hoe hij zijn leven moet inrichten
geëngageerd	maatschappelijk zeer betrokken
stuitend	afschuwelijk; weerzinwekkend
weldoorvoed	gezegd van mensen aan wie je goed kunt zien dat ze meer dan voldoende eten krijgen; goed gevoed
intrinsiek	op zichzelf; innerlijk; wezenlijk; in zichzelf
draconisch	heel erg streng; heel groot
commercie	handel gericht op het maken van winst

Uitdrukkingen

boekdelen spreken – zeer duidelijk zijn; een duidelijke boodschap hebben

(geen) zoden aan de dijk zetten – (niet) helpen; (geen) effect hebben

je vingers niet willen branden – geen risico's willen nemen

een veto uitspreken – verbieden

moord en brand schreeuwen – luid en duidelijk protesteren (meestal ten onrechte)

dansen op een vulkaan – zorgeloos leven terwijl er grote problemen zijn

Hoofdstuk 3

Woord	Betekenis
geobsedeerd	in beslag genomen door er voortdurend aan te denken
hachelijk	gevaarlijk
cryptisch	moeilijk te interpreteren; ondoorzichtig
hallucinerend	geestverruimend
scenario	beschrijving van wat er gaat gebeuren; draaiboek
astroloog	iemand die op basis van de stand van de sterren en planeten uitspraken doet over je levensloop
futuroloog	toekomstdeskundige; iemand die op basis van onderzoek uitspraken doet over toekomstige ontwikkelingen
constellatie	stand van de sterren (eigenlijk: de onderlinge stand van bepaalde sterren op een bepaald tijdstip); ook: stand van

	zaken; situatie
verschiet	toekomst
privaat	wat betrekking heeft op je persoonlijk leven; niet openbaar
irrationeel	niet met het verstand beredeneerd
causaal verband	oorzakelijke relatie; verband van oorzaak en gevolg
occult	duister; magisch, met (invloeden van de) magie
analyseren	ontleden; aan een ontleding onderwerpen
provoceren	uitdagen; uitlokken
onorthodox	niet star; niet uitgaand van de bestaande regels en ideeën
visionair	als in een visioen; als van een ziener
aanwas	groei
duurzaam	blijvend; zo weinig mogelijk schade aan het milieu opleverend
globalisering	mondialisering; verspreiding over de hele wereld
doemdenker	zwartkijker; iemand die (zeer) somber is over de toekomst
relativeren	de betrekkelijkheid (doen) inzien van
prognose	voorspelling
ontluiken	beginnen te bloeien en te groeien; zich openen
nanotechnologie	technologie die zich bezighoudt met de ontwikkeling van materiaal en componenten met het formaat van moleculen en atomen

Uitdrukkingen

in het stof bijten – een nederlaag lijden; verliezen

koffiedik kijken – speculeren; een voorspelling doen waarvoor je geen bewijs hebt

de stoute schoenen aantrekken – iets doen waarvoor moed nodig is

het legt ... geen windeieren – het levert behoorlijk wat op voor ...; dat geeft ...
veel voordeel

goed garen spinnen bij – veel voordeel halen uit

een ongunstig gesternte – omstandigheden waarbij voorspoed ontbreekt; een
ongelukkige situatie

dat is toekomstmuziek – dat zijn mooie plannen (of vooruitzichten) maar het is zeer
de vraag of die gerealiseerd kunnen worden of uitkomen

geen zorgen over de dag van morgen – je geen zorgen maken over de toekomst

wie dan leeft, wie dan zorgt – zich geen enkele zorgen maken over de toekomst, hoewel
dat niet altijd terecht is

een teken aan de wand – iets wat grote zorgen baart; een slecht voorteken (naar het
Bijbelverhaal over de uitleg van de profeet Daniël van het
ondoorgroendelijke tekenschrift dat door een wonderlijke hand op een
wand in het paleis van koning Belsazar wordt geschreven, zie
Daniël 5: 1-30)

wie de jeugd heeft, heeft de toekomst – als je met jongeren in contact bent, ziet
de toekomst er gunstig uit (de uitspraak gebruikt men vaak om aan
te geven dat het bij publiciteit belangrijk is om je op jongeren te richten)

alles op zijn tijd – geen haast maken

een zondagskind – een gelukskind; iemand die zich geen zorgen hoeft te maken

in een glazen bol kijken – proberen de toekomst te voorspellen terwijl dat feitelijk
onmogelijk is

Hoofdstuk 4

Woord	Betekenis
ruimtelijke ordening	het inrichten van de beperkte ruimte die er is

planoloog	iemand die beroepsmatig voorstellen doet en plannen maakt voor de inrichting van de ruimte
bestemmingsplan	ontwerp waarin vastgelegd is wat er met bepaalde gebieden of ruimten gebeurt
multifunctioneel	met meerdere of vele functies
mobiliteit	beweeglijkheid; mogelijkheid om je te verplaatsen
katalysator	iets wat een bepaald proces aanjaagt of bevordert
urbanisatie	verstedelijking
periferie	rand; buitenste delen van een gebied
demografisch	wat de bevolkingssamenstelling betreft
transitie	overgang
schaalvergroting	verschijnsel dat alles op een veel grotere schaal plaatsvindt, zoals in de landbouw (met veel grotere bedrijven en percelen)
areaal	oppervlakte die bebouwd is met gewassen of huizen e.d.; gebied
teloorgang	ondergang; verval; verdwijning
lokaal (bn)	plaatselijk
een vicieuze cirkel	noodlottige kringloop van oorzaak en gevolg; proces waarvan het resultaat steeds weer hetzelfde proces in gang zet of houdt
faciliteiten	voorzieningen
allerhande	velerlei
faciliteren	geld of middelen beschikbaar stellen; door bepaalde maatregelen makkelijker maken
hypotheekrenteaftrek	fiscale mogelijkheid om de rente die je betaalt voor een lening op een huis, in mindering te brengen op je inkomen
revitaliseren	nieuw leven inblazen
zich weerspiegelen (in)	terugzien (in)
agglomeratie	opeenhoping; stad met aangegroeide gemeenten
soelaas	verlichting; hulp
cynisch	niet in het goede (zoals eer en deugd) gelovend; sarcastisch
louter	alleen maar; slechts

Uitdrukkingen

met man en macht – met alle beschikbare personen en middelen

taal noch teken – helemaal niets; geen enkel levensteken

(zich) met hand en tand (verzetten) – (zich) tot het uiterste (verzetten)

de handel en wandel – het doen en laten; wat iemand doet en waar hij zich ophoudt

in geuren en kleuren (iets vertellen) – uitgebreid en met alle mogelijke details

(iets vertellen)

van toeten noch blazen (weten) – helemaal niets (weten); volstrekt onkundig (zijn)

te hooi en te gras – een enkele keer

voor galg en rad (opgroeien) – (opgroeien) in omstandigheden die gemakkelijk tot een

slecht en misdadig leven (kunnen) leiden; (zo opgroeien) dat er niets

van je terecht komt

op leven en dood – (een) zeer felle (strijd)

kop noch staart – geen enkele lijn; geen goede structuur; geen duidelijk begin en eind

na veel vijven en zessen – na lang aarzelen; na lang wachten

(iets) kort en klein (slaan) – totaal vernielen

geven en nemen – compromissen sluiten

kant noch wal raken – nergens op slaan; als reactie iets zeggen wat geen enkel logisch

verband houdt met het voorgaande

(het) reilen en zeilen – de gang van zaken; hoe het ermee staat of hoe het toegaat

have en goed – alle (belangrijke) bezittingen
 komen en gaan – een snelle afwisseling van publiek of bezoekers
 in kannen en kruiken – (alles) goed geregeld en voor elkaar
 overal en nergens – op alle mogelijke plaatsen
 nooit ofte nimmer – absoluut nooit
 (iemand) van haver tot gort kennen – (iemand) heel goed kennen
 pais en vree – toestand van volmaakte vrede, meestal na een conflict
 plussen en minnen – afwegingen; berekeningen
 hoe je het ook wendt of keert – hoe je het ook bekijkt; hoe dan ook
 schering en inslag – aan de orde van de dag; veel voorkomend
 steen en been klagen – hevig klagen; klagen dat de situatie ernstig is
 paal en perk (stellen aan) – een (slechte) gewoonte beteugelen; duidelijk beperken binnen
 bepaalde grenzen
 haken en ogen – bezwaren; moeilijkheden
 te kust en te keur – veel keuzemogelijkheden; in overvloed (aanwezig zijn)
 wikken en wegen – uitvoerig voor- en nadelen afwegen alvorens men een beslissing neemt
 pompen of verzuipen – daadkrachtig optreden om het onheil af te wenden of ten
 onder gaan
 (het is) hangen en wurgen – met grote moeite een resultaat bereiken
 in geen velden of wegen – nergens
 open en bloot – zonder bescherming; overduidelijk zichtbaar
 vlees noch vis – noch het een noch het ander; halfslachtig en vaag
 lusten en lasten – (de) voor- en nadelen; de prettige en minder prettige zaken
 bij hoog en bij laag (iets beweren) – met grote stelligheid (iets beweren)

Hoofdstuk 5

Woord	Betekenis
controversieel	wat een heftige strijd tussen voor- en tegenstanders oproept; omstreden
supranationaal	wat boven de naties staat of uitgaat
integratie	eenwording
monetair	wat het muntstelsel betreft
teneinde	(met het doel) om
scepsis	ernstige twijfel; bedenkingen; argwaan
grievens	(ernstige) bezwaren
bevoegdheden	rechten om bepaalde handelingen uit te voeren; competenties
sovereiniteit	oppermacht; hoogste staatsgezag
ontkrachten	weerleggen; bestrijden; tenietdoen
intern	binnen een organisatie (of staat); tussen de aangesloten eenheden
bij uitstek	vóór alles; meer dan wie of wat dan ook
naïviteit	onnozelheid
limiet	grens; grenswaarde; minimum of maximum
optie	mogelijkheid
collectief	gezamenlijk
heterogeen	uit zeer verschillende elementen bestaand
rijmen	in overeenstemming brengen (met)
prioriteit	voorrang
urgent	dringend
gelieerd zijn aan	verbonden zijn met
federaal	wat een bond van staten betreft

missie	doel dat nagestreefd wordt, bijvoorbeeld van een organisatie; taak met een omschreven doel
draagvlak	ondersteuning; goedkeuring
negeren	ontkennen; verloochenen; doen alsof het niet bestaat

Uitdrukkingen

- de eerste viool spelen – een overheersende rol spelen; de baas zijn/spelen; de boventoon voeren
- een uiltje knappen – een (kort) slaapje doen
- er met de pet naar gooien – niet je best doen
- ergens de hand mee lichten – het niet zo nauw nemen, vooral wat regels en verboden betreft
- het roer omgooien – (vrij) radicaal veranderen; van koers veranderen
- iemand om de tuin leiden – iemand bedriegen; met mooie praatjes iemand misleiden
- iemand van haver tot gort kennen – iemand zeer goed kennen
- iets op de spits drijven – te ver doorvoeren; een conflict hoog laten oplopen in plaats van naar een oplossing zoeken
- met de eer gaan strijken – tegen de verwachting in de overwinning behalen; alle lof voor een prestatie krijgen (terwijl die misschien ook aan anderen te danken is)
- moord en brand schreeuwen – luid klagen (meestal ten onrechte)
- op fluweel zitten – in een zeer gunstige positie verkeren
- zoete broodjes bakken – door wat toe te geven of met mooie woorden proberen om iets goed te maken of gedaan te krijgen
- in zwaar weer zitten – in een moeilijke situatie verkeren (vaak in financieel-economische zin)
- kant noch wal raken – nergens op slaan; als reactie iets zeggen wat geen enkel logisch verband houdt met het voorgaande
- paal en perk stellen aan – een (slechte) gewoonte beteugelen; duidelijk beperken binnen bepaalde grenzen
- alle zeilen bijzetten – al het mogelijke doen om moeilijkheden te overwinnen
- de bakens verzetten – iets op een andere manier proberen te bereiken
- hoge ogen gooien – veel kans maken
- met lange tanden eten – tegen zijn zin iets opeten
- op straat staan – ontslagen worden / zijn
- uit zijn schulp kruipen (NB. het tegenovergestelde komt ook vaak voor: in zijn schulp kruipen) – een defensieve, verlegen houding opgeven

Hoofdstuk 6

Woord	Betekenis
arbeidsethos	positieve waarde die men aan 'werk' hecht
ledigheid	luiheid; leegloperij
connotatie	gevoelswaarde (van een woord); bijbetekenis
workaholic	iemand die verslaafd is aan (hard) werken; iemand die altijd aan het werk is
inkomstenbron	datgene waarmee je geld verdient
calvinisme	stroming binnen de protestantse kerk die de nadruk legt op soberheid en godsvrucht
zondeval	de overtreding van Gods gebod door Adam en Eva; daad waardoor men uit een staat van onschuld tot schuld vervalt
uitkeringsgerechtigde	iemand die recht heeft op een uitkering (bij ziekte, werkloosheid of ouderdom)

in loondienst	werken voor een werkgever tegen een vastgesteld en geregeld loon (salaris)
flexwerker	iemand die in loondienst werkt zonder een vast contract (dus tijdelijk)
zzp'er	zelfstandige (ondernemer die) zonder personeel (werkt)
levensonderhoud	wat nodig is in het dagelijks leven, zoals eten en kleding
armslag	ruimte; bewegingsruimte
betrekking	baan; werkkring
carrière maken	je in je werk ontwikkelen en hogerop komen
daarentegen	echter; evenwel
werkgerelateerd	wat met het werk te maken heeft; wat voortkomt uit het werk dat je doet
uitgerangeerd	aan de kant gezet
cynisch	bitter; wrang
genereren	voortbrengen; opleveren
sociale mobiliteit	maatschappelijke beweeglijkheid; verschijnsel waarbij je in sociaal opzicht gemakkelijk van plek en groepering kunt veranderen
ambacht	vak; handwerk; gespecialiseerd werk dat je vooral met je handen doet
participatie	deelname
sociale zekerheid	maatschappelijk systeem dat werklozen, zieken en ouderen een basisinkomen verschaft
arbeidzaam	werkend; actief; bedrijvig

Uitdrukkingen

arbeid adelt – werk is goed voor het karakter van de mens

ledigheid is des duivels oorkussen – luieren en niets doen is heel slecht voor een mens

wie niet werkt, zal niet eten – als je niets doet, heb je ook geen (recht op) voedsel

in het zweet uws aanschijns zult gij uw brood verdienen – je zult heel hard moeten werken om aan de kost te komen en het is afgelopen met het paradijselijke leven

(de) handen uit de mouwen – flink aan de slag; aan het werk

op straat staan – ontslagen worden / zijn

liefdewerk oud papier – iets voor niets doen (terwijl je er eigenlijk wel iets voor zou moeten krijgen)

op z'n lauweren rusten – rustig aan doen na hard gewerkt te hebben; nietsdoend van een succes genieten